

میزان مطلوبیت دو روش تدریس مشارکتی از دیدگاه دانشجویان

دکتر سیدمهرداد صولتی^۱ رفعت جوادی^۲ سعید حسینی تشنیزی^۳ نسرین اصغری^۴

^۱ استادیار گروه داخلی، ^۲ کارشناس ارشد مدیریت آموزشی، ^۳ مربی گروه آمار حیاتی، دانشگاه علوم پزشکی هرمزگان

مجله پزشکی هرمزگان سال چهاردهم شماره سوم پاییز ۸۹ صفحات ۱۹۷-۱۹۱

چکیده

مقدمه: عمل تدریس با وجود فراگیر و تحقق یادگیری معنا پیدا می‌کند. تدریس تنها انتقال اطلاعات نیست، بلکه یک تعامل یا ارتباط بین مدرس و فراگیران است. بنابراین مشارکت دادن دانشجو در فرآیند یاددهی-یادگیری می‌تواند از عوامل مؤثر در تحقق یادگیری باشد. این مطالعه به منظور بررسی تأثیر میزان مشارکت هر چه بیشتر دانشجو در تدریس انجام گرفت.

روش کار: این پژوهش به روش نیمه تجربی بر روی دو گروه از دانشجویان پزشکی (ورودی ۸۴ و ورودی ۸۵) در مورد ارائه درس نو واحدی فیزیوپاتولوژی غند در دو نیمسال تحصیلی انجام شد. ارائه درس به گروه اول با استفاده از روش ترکیبی بحث و گفتگو، یادگیری گروهی و سخنرانی استاد انجام و گروه دوم نیز همان روشها اما قسمت سخنرانی بر عهده دانشجو بود. پس از پایان ترم هر دو گروه با یک روش استاندارد مورد ارزشیابی قرار گرفتند. نتایج ارزشیابی با استفاده از روشهای توصیفی و آزمون من ویتنی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

نتایج: از مجموع ۱۱ حیطه که از طریق پرسشنامه ۱۱ سؤالی از دانشجویان، مورد پرسش قرار گرفت، میانگین بدست آمده از چهار حیطه تفکر انتقادی، توانایی اظهار نظر در جمع، انتقادپذیری، روابط مطلوب اجتماعی با همگروهان، در گروه دوم بطور معنی‌داری از گروه اول بیشتر بود ($P < 0.05$).

نتیجه‌گیری: نتایج حاصل از این تحقیق، نشان داد که مشارکت هر چه بیشتر دانشجو در فرایند تدریس، مطلوبیت بیشتری برای دانشجو ایجاد می‌نماید.

کلیدواژه‌ها: دانشجویان - تدریس - یادگیری

نویسنده مسئول:

رفعت جوادی

مدیریت آموزشی دانشگاه علوم پزشکی

هرمزگان

بندرعباس - ایران

تلفن: ۰۹۸۷۶۱۱۳۳۳۷۱۹۰

پست الکترونیکی:

Rafa_1317@yahoo.com

دریافت مقاله: ۸۷/۱۰/۱۳ اصلاح نهایی: ۸۷/۱۲/۱ پذیرش مقاله: ۸۹/۲/۲۹

مقدمه:

در میان مجموعه فعالیت‌هایی که برای تعلیم و تربیت دانشجویان انجام می‌شود، بیشترین سهم به تدریس مدرس در کلاس درس اختصاص می‌یابد (۱). تدریس یک فعالیت است اما نه هر نوع فعالیتی، بلکه فعالیتی که آگاهانه و بر اساس هدف خاصی انجام می‌گیرد و موجب تغییر فراگیران می‌شود. تدریس امر ساده‌ای نیست. مدرس در تدریس با متغیرهای متفاوتی سروکار دارد که سعی می‌کند با دستکاری و کنترل متغیرهای مختلف، وضعیتی به وجود آورد که یادگیری حاصل شود (۲). برای اینکه تأثیر مدرس به هنگام تدریس و سایر فعالیت‌های تربیتی بر دانشجویان بیشتر شود

باید به دو عامل مسلط باشد؛ یکی نحوه صحیح ارائه درس و دیگری موضوعی که می‌خواهد تدریس کند (۳). مدرس تا حدی می‌تواند با تعیین هدفهای صریح اجرایی و اتخاذ الگو و روشهای مناسب تدریس و ایجاد نوعی ارتباط سالم با دانشجویان، کیفیت تدریس خود را دستخوش تحول کند. امروزه متخصصان پرورش و آموزش برای یاد گرفتن، وجود انگیزه را بسیار مهم می‌دانند، با بکار بردن شیوه‌هایی که تأثیر و تأثر متقابل بین افراد گروه را به همراه دارد، می‌توان بین افراد کلاس، تعامل بیشتر و بهتر بوجود آورد و از این راه به درگیری آنان با موضوع درس و در نتیجه، یادگیری پایدارتر آنان کمک نمود (۴). روش سخنرانی و

لیکرت و بصورت پنج گزینه ای (عالی تا ضعیف) تهیه شد، وزن سؤالات برابر و نیز اعتبار محتوایی و روایی آن با نظرخواهی از تعدادی از کارشناسان مرکز مطالعه و توسعه آموزش علوم پزشکی دانشگاه و برخی از اساتید تعیین گردید. ضمناً پایایی پرسشنامه نیز با استفاده از آلفای کراباخ به میزان ۰/۸۳ محاسبه گردید.

در این مطالعه، ارائه درس به گروه اول با استفاده از روش ترکیبی بحث و گفتگو، یادگیری گروهی و سخنرانی استاد انجام و گروه دوم نیز همان روشها اما قسمت سخنرانی بر عهده دانشجو بود. یعنی در روش دوم، استاد فقط به عنوان یک ناظر و در برخی مواقع، هدایت کننده حضور داشته است. در ابتدای نیمسال، طرح درس به تفکیک اهداف، روز و ساعت به دانشجویان داده شد، به این ترتیب دانشجویان می دانستند که در چه روزی چه مبحث و مطلبی مورد ارائه قرار می گیرد.

در جلسه اول تدریس، ضمن ارائه طرح درس، نحوه ارائه درس به دانشجویان توضیح داده شد، دانشجویان به گروههای ۷-۵ نفری تقسیم شدند و کلیاتی برای آماده سازی ذهن دانشجویان توسط استاد بیان شد. در پایان این جلسه درس، مبحثی که قرار بود در جلسه بعد ارائه شود مشخص شده و مسئولیت ارائه آن به یک گروه سپرده می شد و از همه دانشجویان خواسته شد که با آمادگی و اطلاعات کافی از مبحث، در کلاس حاضر شوند. در شروع جلسه بعد، استاد توضیح مختصر، کوتاه و در عین حال جامعی از مبحث مربوطه ارائه و سپس گروه مورد نظر به ارائه مبحث به صورت عمیق تر پرداخته پس از ارائه، پرسش و پاسخ بین دانشجویان انجام گرفته، سپس برای تقویت استدلال بالینی دانشجویان، با طرح یک موقعیت بالینی از دانشجویان خواسته شد تا فرضیات، علل احتمالی مشکل و راههای ممکن را مطرح نمایند.

در پایان، استاد مباحث مطرح شده را جمع بندی و با تکیه بر نظرات دانشجویان نتیجه گیری می نمود. برای گروه دوم دانشجویان نیز تمام مراحل، مشابه گروه اول اجرا شد با این تفاوت که در این گروه، سخنرانی کوتاه استاد در ابتدا و انتهای جلسه درس نیز بر عهده دانشجویان گذاشته شد و مدرس و ناظر، خود دانشجو بود و استاد فقط به عنوان یک ناظر و سوپروایزر بود که از انحراف بحث جلوگیری نموده و آن را در

روش مشارکت دانشجو در امر یادگیری از روشهای رایج در آموزش می باشند. برخی از تحقیقات نشان داده که حدود ۸۰٪ آموزشها و اطلاعات ارائه شده توسط روش مرسوم سخنرانی که در اکثر دانشگاههای کشور استفاده می شود، در ۸ هفته فراموش می شوند (۵). یادگیری به روش سخنرانی برای همه در برهه ای از زمان اجتناب ناپذیر است زیرا وسیله مناسبی برای ارائه اطلاعات پایه و علوم تجربی و حتی در برخی شرایط، مناسبترین روش تدریس است. اما در این روش به دانشجو فرصت تفکر، که امری ضروری در یادگیری است داده نمی شود. با توجه به این موارد، تجدید نظر در روشهای سنتی تدریس و استفاده از روشهای نوین و یادگیری فعال و روشهای دانشجو محور از سوی سیستم های آموزشی احساس گردیده است (۶). هنوز بسیاری از صاحب نظران معتقدند که چنانچه این روش به نحو مطلوب ارائه شود، مؤثر خواهد بود (۷). بنابراین تلاش در جهت دخالت دادن هر چه بیشتر فراگیران در فرایند یاددهی - یادگیری و درگیر نمودن آنها در ارتقاء درک و فهم و دانش خود می تواند تا حدی آنها را برای حضور مؤثر در دنیای امروز آماده نماید. از این رو با توجه به اهمیت استفاده از روشهای تدریس غیر سنتی، این پژوهش بر روی گروهی از دانشجویان پزشکی مقطع فیزیوپاتولوژی انجام شد.

روش کار:

این پژوهش به روش نیمه تجربی بر روی دانشجویان پزشکی ورودی ۸۴ و ۸۵ در مورد ارائه درس دو واحدی فیزیوپاتولوژی غده، طی دو نیمسال تحصیلی (اول ۸۷-۸۶ و اول ۸۸-۸۷)، در محل دانشکده پزشکی بندرعباس و با هدف مقایسه میزان مطلوبیت دو روش تدریس مشارکتی از نظر دانشجویان، انجام گرفت. با توجه به اینکه تغییر و جابجایی دانشجویان مقطع فیزیوپاتولوژی که این درس را اخذ نموده اند، امکان پذیر نیست، نمونه ها مطابق لیست دانشجویان به طریق سرشماری در این مطالعه شرکت داده شدند. گردآوری داده ها در پایان هر نیمسال از طریق پرسشنامه محقق ساخته شامل اطلاعات دموگرافیک و سؤالاتی در مورد میزان مطلوبیت روشهای تدریس انجام شد که سؤالات آن بر اساس مقیاس

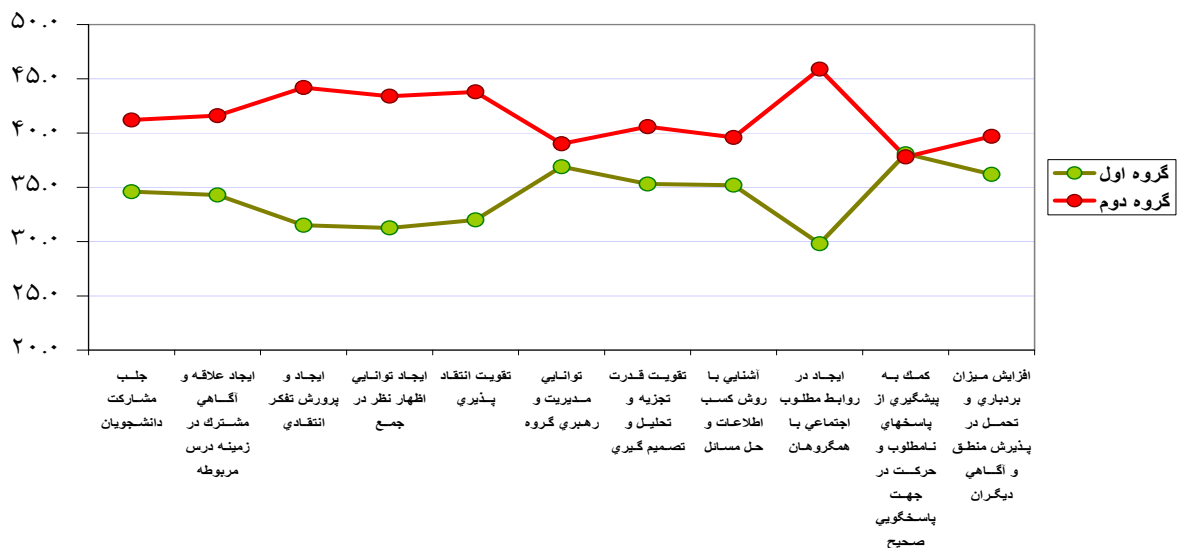
مشارکت دانشجویان، ایجاد تفکر انتقادی، توانایی اظهارنظر در جمع و ... گردآوری شد و با استفاده از نرم افزار SPSS 16 جهت مقایسه نظرات دو گروه دانشجویان ورودی ۸۴ و ۸۵ با استفاده از آزمون ناپارامتریک من ویتنی و نیز آزمونهای آمار توصیفی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

همانگونه که در جدول شماره ۱ نشان داده شده است از مجموع ۱۱ سؤال پرسشنامه، میانگین بدست آمده از چهار حیطه تفکر انتقادی، توانایی اظهارنظر در جمع، انتقادپذیری و روابط مطلوب اجتماعی با همگروهان در گروه دوم بطور معنی داری بیشتر از گروه اول بود ($P < 0/05$). همچنین مطابق آنچه در نمودار شماره ۱، آمده است، میانگین بدست آمده در حیطه های جلب مشارکت-علاقه و آگاهی- تفکر انتقادی- توانایی اظهار نظر- قدرت تجزیه و تحلیل- حل مسائل- روابط اجتماعی- بردباری در پذیرش منطق، در گروه دوم (ورودیهای ۸۵)، افزایش یافته است.

مسیر اصلی قرار می داد. بدین ترتیب در روش دوم، همه مراحل ارائه درس توسط دانشجو انجام شد. در نهایت تأثیر هر دو روش تدریس در میزان جلب مشارکت دانشجویان، ایجاد علاقه و آگاهی در زمینه درس، توانایی تجزیه و تحلیل و تصمیم گیری، ایجاد روابط مطلوب اجتماعی و ... با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته مورد ارزیابی قرار گرفت و در تجزیه، تحلیل نهایی از آزمونهای آمار توصیفی نظیر میانگین، فراوانی نسبی، استفاده و سپس آزمون ناپارامتریک من ویتنی بکار گرفته شد.

نتایج:

تحقیق در مورد مقایسه تأثیرات سخنرانی دانشجوی و سخنرانی استاد در یک روش تدریس تلفیقی و تعاملی بر روی دو گروه ۳۷ و ۳۸ نفره از دانشجویان پزشکی مقطع فیزیوپاتولوژی، گروه اول ورودی ۸۴ و گروه دوم ورودی ۸۵ انجام شد. گروه اول شامل ۲۳٪ دختر و ۱۴٪ پسر و گروه دوم ۲۹٪ دختر و ۱۲٪ پسر بودند. میانگین سن دانشجویان گروه اول $22/5 \pm 1/3$ و گروه دوم $22/1 \pm 2/1$ بود. داده های که از طریق پرسشنامه حاوی ۱۱ سؤال در حیطه های جلب

نمودار شماره ۱- مقایسه میانگین امتیازات سؤالات پرسشنامه به تفکیک دو گروه

جدول شماره ۱- نتایج آزمون مقایسه نظرات دانشجویان ورودی ۸۴ و ۸۵

ردیف	سؤال	گروه	میانگین	P-value
۱	جلب مشارکت دانشجویان	اول	۳۴/۶	۰/۱۷۲
		دوم	۴۱/۲	
۲	ایجاد علاقه و آگاهی مشترک در زمینه درس مربوطه	اول	۳۴/۳	۰/۱۳۵
		دوم	۴۱/۶	
۳	ایجاد و پرورش تفکر انتقادی	اول	۳۱/۵	۰/۰۱
		دوم	۴۴/۲	
۴	ایجاد توانایی اظهار نظر در جمع	اول	۳۱/۳۶	۰/۰۱۲
		دوم	۴۳/۴	
۵	تقویت انتقادپذیری	اول	۳۲	۰/۰۱۵
		دوم	۴۳/۸	
۶	توانایی مدیریت و رهبری گروه	اول	۳۶/۹	۰/۶۷۳
		دوم	۳۹/۰۱	
۷	تقویت قدرت تجزیه و تحلیل و تصمیم‌گیری	اول	۳۵/۳	۰/۳۷۷
		دوم	۴۰/۶	
۸	آشنایی با روش کسب اطلاعات و حل مسائل	اول	۳۵/۲	۰/۳۵۷
		دوم	۳۹/۶	
۹	ایجاد در روابط مطلوب اجتماعی با هم‌گروهان	اول	۳۹/۸	۰/۰۰۱
		دوم	۴۵/۹	
۱۰	کمک به پیشگیری از پاسخ‌های نامطلوب و حرکت در جهت پاسخگویی صحیح	اول	۳۸/۱	۰/۹۶۱
		دوم	۳۷/۸	
۱۱	افزایش میزان بردباری و تحمل در پذیرش منطق و آگاهی دیگران	اول	۳۶/۲	۰/۴۶۶
		دوم	۳۹/۷	

بحث و نتیجه‌گیری:

بر اساس یافته‌های این تحقیق، تأثیرات حاصل از سخنرانی دانشجویان در بخش سخنرانی، یک روش تدریس تلفیقی دانشجوی محور، با نتایج سخنرانی استاد، در برخی حیطه‌ها، تفاوت‌های معنی‌داری را نشان داده است. زمانی که روش تدریس مورد استفاده، ترکیبی از شیوه‌های دانشجوی محور باشد و استاد صرفاً به عنوان ناظر و هدایت کننده در هر مرحله حضور داشته باشد، دانشجویان با ذهنی کاملاً فعال و در شرایطی که فاکتورهای مؤثر در بهبود یادگیری را بدلیل مشارکت خود، دریافت نموده، به سخنرانی استاد یا دانشجوی توجه می‌کند. به این ترتیب، سخنرانی به نحوی سازماندهی می‌گردد که کارکرد مفیدی در فرآیند تدریس خواهد داشت. فعالیت‌هایی همچون طرح سؤال، بحث و گفتگو، آگاه نمودن دانشجویان پیش از تدریس، مواردی هستند که می‌توانند اثرات سخنرانی را به سمت بهبودی سوق دهند. متخصصین روشهای تدریس، عنوان نموده‌اند که می‌توان روش سخنرانی

را به نحوی سازماندهی کرد که کارکرد مفیدی در فرآیند تدریس داشته باشد (۸).

با توجه به جستجوهای انجام دادیم، تحقیقی مطابق با پژوهش حاضر که سخنرانی را به عنوان بخشی از یک روش تدریس ترکیبی در دو شکل با محوریت دانشجویان و استاد مقایسه نموده باشد، نیافتیم. اما مطالعات دیگری که در جهت بهبود روش سخنرانی و استفاده از آن در یک روش ترکیبی انجام شده است نشان داده که اینگونه روشها می‌توانند نتایج مفیدی داشته باشند. نتایج تحقیق محسن ادیب حاج باقری در خصوص مقایسه سه روش تدریس سخنرانی، پرسش و پاسخ و تدریس توسط دانشجویان نشان داده است که میانگین رضایت دانشجویان از یادگیری، در روش سوم بیش از دو روش دیگر بوده است که با نتایج حاصل از تحقیق حاضر مبنی بر ارتقاء میانگین بیش از ۵۰٪ سطوح مطلوبیت در گروه دوم، همخوانی دارد (۹). در تحقیقی تحت عنوان تدریس مشارکتی - یک روش آموزشی دانشجوی محور که در دانشگاه علوم پزشکی شیراز

می‌دهد که مشارکت دادن دانشجو در فرآیند یاددهی-یادگیری، نتایج مؤثری را دربر خواهد داشت. نتایج حاصل از مطالعه‌ای که به مقایسه عوامل مؤثر بر کیفیت آموزشی دوره‌های کارشناسی ارشد در دانشگاه‌های شهید بهشتی و صنعتی شریف پرداخته است، بیان می‌دارد که از میان چهار عامل آموزشی (چگونگی روش تدریس، چگونگی سازماندهی محتوا، چگونگی سازماندهی فضای آموزشی و چگونگی ارزشیابی آموزشی)، عامل چگونگی روش تدریس در هر دو دانشگاه به عنوان اولین و مؤثرترین عامل کیفیت آموزشی شناخته شده است (۱۲) که اهمیت پرداختن به موضوع روش تدریس را بیان می‌نماید.

از مهمترین محدودیتهای این تحقیق، کم بودن تعداد حجم نمونه، استفاده از دو ورودی متفاوت و در نتیجه وجود تفاوت‌های احتمالی بین دو گروه که منجر به انجام تحقیق نیمه‌تجربی بجای تحقیق تجربی گردید، می‌باشد.

به طور کلی نتایج حاصل از این تحقیق، نشان داد که یک روش تدریس پویا و غیرانفعالی و دخالت دادن هر چه بیشتر دانشجو در فرآیند یاددهی-یادگیری، باعث می‌شود که دانشجویان با علاقه بیشتر به مباحث مربوطه بپردازند و بکارگیری روشهای تدریس با مشارکت هر چه بیشتر دانشجو در این دانشگاه پیشنهاد می‌شود.

سپاسگزاری:

بدینوسیله از دانشجویانی که در این پژوهش ما را یاری کردند، صمیمانه تشکر و قدردانی می‌گردد.

در دو گروه تجربی و شاهد انجام شد، میانگین نمرات رضایت دانشجویان قبل از اجرای روش مشارکتی نسبت به بعد از اجرای آن همچنین بین پیش آزمون و پس آزمون در گروه تدریس مشارکتی نسبت به گروه سخنرانی اختلاف معنی‌داری را نشان داد (۵) که با نتایج پژوهش ما در حیطه‌های مشارکت، اظهارنظر، انتقادپذیری و روابط اجتماعی به جهت اختلاف معنی‌داری که بین روش اول (همراه با مشارکت استاد) و روش دوم (مشارکت بیشتر دانشجو) مشاهده گردید، همخوانی دارد.

در مطالعه‌ای که روش آموزشی ترکیبی (ویدئو، پوستر، بوکت و سخنرانی) را با سخنرانی به تنهایی مقایسه می‌نماید، نتایج نشان داده است که روش آموزشی ترکیبی مؤثرتر بوده است (۱۰). با توجه به اینکه در روشهای ترکیبی، نقش مشارکتی دانشجو پررنگتر می‌باشد، از این نظر تا حدی مؤید یافته‌های پژوهش حاضر نیز می‌باشد. زیرا این یافته‌ها حاکی از آن است که در روش دوم که مشارکت دانشجو بیشتر بوده است، میانگین بیش از نیمی از حیطه‌های مورد پرسش نیز بیشتر از گروه اول بوده است. همچنین نتایج حاصل از پژوهشی که برای مقایسه روش تدریس اعضاء تیم (Team Member Teaching Design) با روش سخنرانی همراه با پرسش و پاسخ انجام شده، نشان داده است که روش سخنرانی همراه با پرسش و پاسخ نسبت به روش TMTD بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان برتری داشت (۱۱). این نتیجه بیان می‌دارد که تدریس به روش سخنرانی، در صورتیکه با مشارکت بیشتر دانشجویان همراه و ترکیب شود، می‌تواند روش مفیدی برای ارائه دروس باشد و افزایش میانگین بیش از نیمی از موارد پرسش شده در گروه دوم تحقیق حاضر که با مشارکت بیشتر دانشجویان همراه بوده است، مؤید این مطلب می‌باشد و نشان

References

منابع

1. Safavi A. General methods and techniques of teaching. First ed. Tehran: Moaser Company; 2005;7. [Persian]
2. Shabani H. Skills education. Tehran: Samt Company; 2006:10-11. [Persian]
3. Seyd Mehdi S. Discussion and conversation methods. Tehran: Rosd Company; 2005;37. [Persian]
4. Zarshenas L. Interactive model teaching is student-oriented. *Quarterly Journal of Education in Medical Sciences*. 2009; 6. [Persian]
5. Liaghatdar M. Comparing the effect of lecture and discussion methods on student's achievement. *Kerman University of Medical Sciences Journal (Gamhaye Tosee dar Amoozesh Pezeshki)*. 2005. [Persian]
6. Behrangi MR. Models of teaching, Joyce B, Weil M, Calhoun E. 7th ed. Tehran: Kamal Tarbiat Company; 2006. [Persian]
7. Adib Hajbaghery M. Effect of three educational methods on Anxiety, learning satisfaction and education progression in nursing students. *Strides in Development of Medical Education Journal of Medical Education Development Center of Kerman University of Medical Sciences*. 2008;5:35-42. [Persian]
8. Mc Naull FW, Mclees SP, Belyea MJ, Clipp EC. A comparison of education methods to enhance nursing performance in pain assessment. *J Contin Educ Nurs*. 1992;23:267-271.
9. Hassanpour Dehkordi A, Kheiri S, Shahrani M. The effect of teaching using, problem base learning and lecture on behavior attitude and learning of nursing (BSC) student's. *Shahrekord University of Medical Sciences Journal*. 2006;8:76-81. [Persian]
10. Comparing the factors that effect on education quality at Shahid Beheshti and Sharif University available from URL: <http://www.SID.ir>.

Desirability of two participatory methods of teaching, based on students' view point

M. Solati, MD¹ R. Javadi, MSc² S. Hosseini Teshnizi, MSc³ N. Asghari, MSc²

Assistant Professor Department of Internal Medicine¹, Master of Education Management², Instructor Department of Biostatistics³, Hormozgan University of Medical Sciences, Bandar Abbas, Iran.

(Received 3 Jan, 2010 Accepted 19 May, 2010)

ABSTRACT

Introduction: Teaching comes true at the presence of learner and learning. Teaching is not only transfer of information but also, it is an interaction between learner and teacher. Thus learner participation in teaching- learning process can be important and effective in learning. This study was performed to survey the effect of learner participation in teaching.

Methods: This semi-experimental study was conducted on two groups of medical students enrolled in endocrine pathophysiology course. Teaching process for the first group was based on tutors' lectures and group discussions but this process for the second group was based on an expert student lectures and group discussions. At the end of course, both groups were evaluated by a questioner with 11 questions. Evaluation results of both groups were analysed by descriptive methods and Mann-Whitney test to compare them.

Results: The results show that of 11 parts of the questionnaire, in the fields of critical thinking, participation in the discussions, criticizability and good communication with other members of the group were statistically higher in the second group ($P < 0.05$).

Conclusion: This study result showed that student participation in teaching - learning process, will increase desirability of study for students.

Key words: Students - Teaching - Learning

Correspondence:

R. Javadi, MSc.

Educational Management.

Hormozgan University of
Medical Sciences.

Bandar Abbas, Iran

Tel: +98 761 3337190

Email:

Rajfa_1317@yahoo.com